

Sultan II. Abdülhamid'in İttihad-ı İslâm Siyaseti ve Adına Yaptırılan Pekin Hamidiyye Üniversitesi

İhsan Süreyya Sırma*

Osmanlı Devleti tarihi, maalesef henüz, gerektiği gibi incelenmemiştir. Beş yüz sene kadar uzun bir tarihe sahip olan Osmanlı Devleti'nin arşiv vesikaları olsun, çeşitli kütüphanelerde bulunan binlerce el yazması kitap olsun, ciddi araştırmacılar beklemektedir.

Şüphesiz, ilim cehd isteyen bir savaştır. Bu savaşta, sabır, sebat ve fedakârlık en büyük silâhlardır. Bu yüzden, Osmanlı devleti tarihini birinci elden kaynaklarla yazmak, -ki asıl olan budur-, büyük bir cehd ve fedakârlığı gerektirir. Vesikaların % 90'ı bakir olarak beklemektedir. Bu bekaret, geçtiğimiz yüz yıl için de aynıdır. Tarihçiler arasında gördüğümüz tezatlar, belki de tüm vesikaların elden geçirilmemesinden ileri geliyor. Bilhassa Sultan II. Abdülhamid devri böyledir.

Osmanlı Devleti'ne göz koymuş olan Avrupa devletleri, II. Abdülhamid devrinde bu faaliyetlerini daha da artırdılar. Azınlıkların fazla olduğu yerlerde isyanlar çıkartarak, bunlara bağımsızlık hayâllerini aşıladılar. Yoksa, senelerdir, Osmanlı Devleti'nde bakanlıklara kadar yükselen Yahudi ve Ermeniler niçin daha evvel bağımsızlık düşünmediler? Avrupalının sürdüğü Yahudileri, II. Abdülhamid besledi diye mi kendisine isyan ettiler?

İşte Sultan II. Abdülhamid, içte azınlıklar meselesi, dışta Avrupa devletlerinin baskısı ile karşı karşıya bulunuyordu. Bu iki faktöre, babası Sultan Abdülmecid ve amcası Sultan Abdülaziz'den miras kalan ekonomik buhranı da katmak lazımdır.

Sultan II. Abdülhamid, bütün bunların üstesinden gelebildi mi? Şüphesiz ki hayır. Şayet cevap müsbet olsaydı, II. Abdülhamid, Sultan olarak ölürdü; sakıt Sultan olarak değil. Fakat bu demek değildir ki o hiçbir şey yapamadı.

Pekin Hamidiyye
Üniversitesi

* Prof. Dr. İhsan Süreyya Sırma: Daha çok Sultan II. Abdülhamid uzmanlığıyla tanınan bir müverrihimizdir. Nitekim *Belgelerle II. Abdülhamid Dönemi* ve *II. Abdülhamid'in İslâm Birliği Siyaseti* başlıklı eserler onun tarafından kaleme alınmıştır. Velûd bir akademisyen olan İhsan Süreyya Hocamızın 40'tan fazla eseri bulunmaktadır. Son yayınlanan 5 ciltlik eserinin adı ise *Müslümanların Tarihi*'dir.

Sultan II. Abdülhamid'in Avrupa'ya karşı olan mücadelesinde en çok dayandığı kuvvet, onun panislâmist görüşleridir. Onun bu görüşleri çoğu kez tatbikat sahası da bulmuştur. II. Abdülhamid'in kendi panislâmist görüşlerini tatbik alanına koymak için kullandığı en büyük silâh üzerinde taşımış olduğu "İslâm Halifesi" sıfatı, ve bu sıfatın emrinde olan tarikat şeyhleridir.¹ Sultan II. Abdülhamid, bu vasıtalarla Afrika içerilerine, Türkistan'a ve hatta Çin'e kadar elini uzatmış ve oralarda kendi şahsında Osmanlı İslâm Halifesi adına hutbeler okutmuştur. "Onun, Çin, Fas, Hindistan, Buhara ve bilhassa imparatorluğun eski vilayetleri olan Mısır, Tunus, Bosna, Kafkasya vs. gibi gayr-ı müslimlerin kanunlarının idaresi altına düşmüş yerlerde adamları vardı."²

Arnold J. Toynbee gibi muasır Avrupa düşünürleri, Sultan II. Abdülhamid'in panislâmizminden bugün dahi endişe duymaktadırlar.³

Aşağıda sûretlerini sunduğumuz vesika, Sultan II. Abdülhamid'in tesir sahasını göstermek yönünden büyük bir ehemmiyeti haizdir. Vesikada görüldüğü üzere, Pekin'de II. Abdülhamid adına bir üniversite açılıyor ve kapısında Osmanlı bayrağı dalgalanıyor.

Biz bu vesikayı, Fransız Hariciye Arşivleri'nin Çin dosyalarından elde ettik. Aynı olayı tevsik eden bir haberi de *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinin 5 Mart 1908 tarihli nüshasında tesbit ettik. Her iki vesikanın muhteviyatı birbirinin aşağı yukarı aynı olduğu için büyük bir ihtimalle, Fransızca olan vesika, o tarihlerde İstanbul'da bulunan Fransız elçisinin, *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinden yaptığı tercümedir. Bu hadisenin o zamanki Çin gazetelerine de geçtiği kuvvetle muhtemeldir. Zira Çin Maarif Bakanı bizzat üniversitenin açılışına katılmaya karar vermiş ve fakat o gün çıkan bir kar fırtınası bu kararın yerine getirilmesine mâni olmuştur.

Pekin Hamidiyye Üniversitesi ile ilgili Çince kaynakları da araştırmak üzere, şimdilik bu iki vesikayı sunmakla yetiniyoruz.

Fransızca vesikanın Türkçeye tercümesi:

Pekin'de Hamidiyye Üniversitesi

Pekin mektubu:

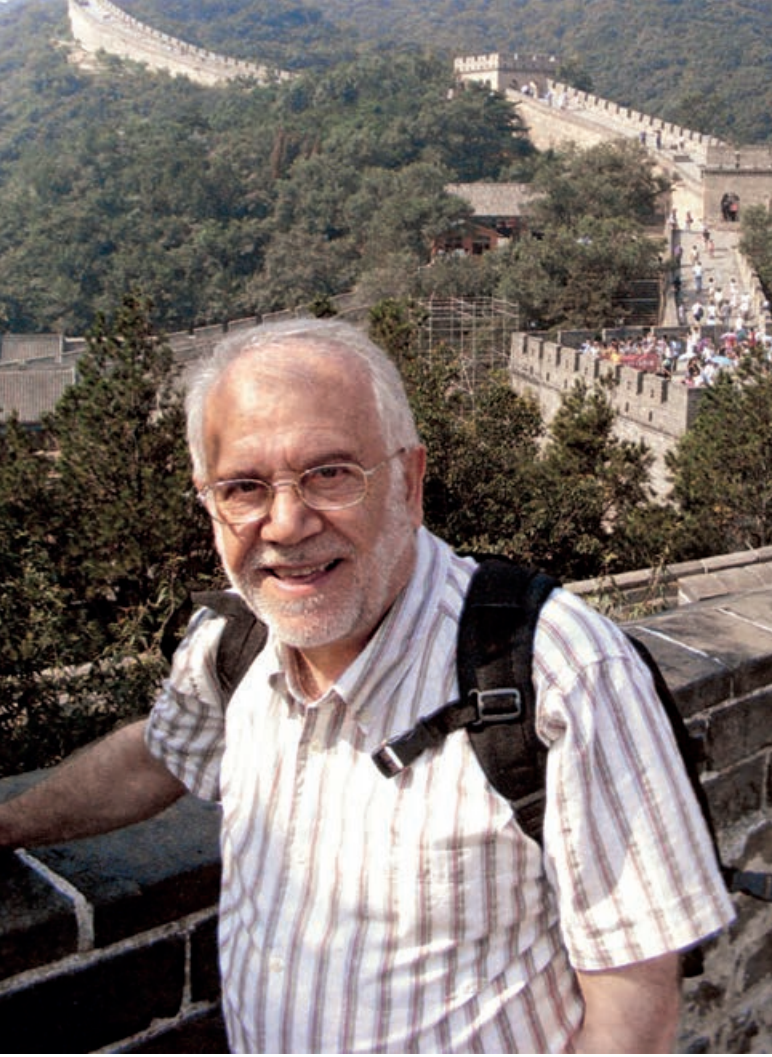
Mukaddes İslâm Dini'ne inanan müminlerin, bu dine olan imanı, sadakat ve bağlılıkları hakkında doğru bir hüküm vermek, takdir etmek ve olup biteni anlamak için, bu Dinin girebildiği kıta ve memleketlerde bizzat yaşamak ve kendi gözleriyle görmek lazımdır. Uzak Doğu ve bilhassa, sayılarının milyonlarca olduğu Çin'de Müslümanların Halifemize, milletimize Allah'ın bize lütfu olan ve yeryüzünde Peygamberimizin canlı temsilcisi olan Padişahımıza karşı gösterdikleri sadakat ve hürmet aşkının canlılığını hakkıyla anlatmak ve yazmak mümkün değildir.

Çin'de yaşayan bütün Müslümanlar, yalnız Padişahımızdan bahsetmekte ve ona karşı övgülerde bulunmaktadırlar. Câmilerde, onun adının zikredildiği her seferde, müminlerin yüzünü nurlandıran rûhânî bir saadet ve sevinç aksi fark edilir. Diğer Çinlilere nazaran Çin Müslümanları daha çalışkan ve daha çok gelişme ve fazilet taraftarıdır. Şüphe yoktur ki bu iyi neticeler, İslâm Dini'nin öğrettiği erdem ve faziletin bir neticesidir. Bütün bu kabiliyetlerin yanında Çinli Müslümanların imanları da çok kuvvetlidir.

Sadece Pekin'de 38 tane câmi vardır. Binlerce Müslüman, günde beş defa ibadetlerini yapmak ve Halifeye dua etmek için bu câmilere gelirler. Cuma günleri, Arapça okunan hutbeler, Pekin Müftüsü ve diğer din adamları tarafından Çin diline tercüme edilir.

Pekin Hamidiyye
Üniversitesi'nden
görüntüler

Prof. Dr. İhsan Süreyya
Sırma, Çin Seddi'nde.

Okumuş ve rençper Çinli Müslümanlar, çocuklarının ilim ve irfandan nasiplerini alabilmeleri için, Çin İmparatorluğu'nun çeşitli yerlerine Müslüman çocuklarına mahsus okullar açmışlardır.

Bazı eserlerde, Pekin'de tüm olarak yalnız üç câminin olduğunu ve sadece 12 bin mümin olduğunu okuduk. Bu bilgiler iki asır evvelki duruma göre doğrudur. Biraz evvel dediğimiz gibi, Pekin'de binlerce Müslümanın ibadetlerini yaptıkları 38 tane câmi vardır.

Her câminin büyük bir medresesi vardır. İslâmî eğitimle gerçekleştirilen gelişmeyi kanıtlamak için, bu müesseseler birer delil olarak gösterilebilir. Bir müddet önce de, bu tesislerin dışında, yeniden büyük bir müessese kuruldu ki, ona Padişahımızın ismini vererek, "Pekin Hamidiyye Üniversitesi" diye adlandırdılar.

Bu tesisin temelini atıldığı gün binlerce Çinli mümin, Sultan Hazretleri için Hak Taâlâ'ya dua ve niyazda bulundular. Çinlilerin, bu yeni müesseseyi bizim şanlı Padişahımızın adıyla adlandırma arzuları, her türlü övgüye şayandır. İnşaat tamamlandığı için, geçtiğimiz günlerde de açılış merasimi yapıldı.

O gün Pekin Müftüsü, çok sayıda ulemâ ve binlerce mümin bu bayrama iştirak ettiler. Çin Maarif Bakanlığı'ndan çok sayıda büyük zevat da o gün hazır bulundular. Bizzat Bakan da, merasime iştirak etme kararını almıştı; fakat o gün çıkan büyük bir kar fırtınası, ve Bakan'ın evinin Hamidiyye Üniversitesi'ne iki saat kadar uzakta oluşu, Bakanın merasime iştirakini önledi.

Merasimin sonunda, Arapça bir konuşma yapıldı ve Padişahımız için dua okundu. Konuşma ve dua, Müftü tarafından Çinceye tercüme edilerek Müslümanlara tebliğ edildi. Müslümanların çoğu sevinçlerinden ağlıyordu. Müslüman Çinliler, diğer Çinlilere benzemiyorlar; onlar, büyük bir dini bağla birbirlerine bağlı olup, şerefli ve iyi kimselerdir. Bizim dinî lisanımız olan Arapçanın belâgat ve tatlılığı, müessesenin kapısına çekilmiş olan Osmanlı bayrağının şanı, bu ince kalpli insanları heyecanlandırmaya ve gözyaşlarını tahrik etmeye yetiyor.

Çin'de yaşayan Müslümanların şimdiki sayısının 40-50 milyona yükselmiş olduğu söyleniyordu. Fakat bu hususta yapılan bir istatistik, bu sayının doğru olmadığını gösterdi. Çin hükümetinin diğer kaynaklara dayanan, Nüfus Sayım İdaresi'nden alınan bilgilere göre, Çin Müslümanlarının bugünkü sayısı 70 milyon kadardır⁴

Pekin Hamidiyye Üniversitesi'ne dair, Tercüman-ı Hakikat Gazetesi'nin 2 Safer 1326 (5 Mart 1908) tarihli sayısında çıkan makalenin sûreti

Pekin "Daru'l Ulumi'l Hamidiyye" Medresesi

Pekin'den mektup:

Hurşid-i pertev efruz-ı İslâmiyet'in neşr-i füyuz-ı hidayet eylediği memalik ve büldanda mütemekkin bütün ehl-i imanın hasbe'd-diyane Asitan-ı alıyyin-i Hilafet-i Mukaddese-i İslâmiyye'ye karşı perverde ettikleri ihtisat-ı ubudiyyet ve sadakat ve revabıt-ı aliye-i mahabbetin bihâkkın takdir-i derecatı ancak oralarda bulunarak, bu tezahürat-ı ihlas gayatı, bu rabıta-ı kaviyye-i ubudiyyetmendane asannı re'yul ayn görmekle mümkün olabilir. Aksa-yı Şarkda ve bi't-tahsis milyonlarca ehl-i İslâm bulunan Hıttâ-i Cesime-i Çin'de mütemekkin ihvan-ı Dinin makam-ı kudsiyet-i ittisam-ı Hilafet-i 'Uzma'ya ve ala'l husus haslet-i pakize ve secaya-yı aleviyye-i fitriyye ile mütehalli ve min kibeli'r-Rahman ümmet-i naciye-i İslâmiyye ve Millet-i Muazama-yı Osmanıyyeye bir Mevhibe-i celile-i Sübhani olan Zat-ı Hilafetsemat-ı Zışan, Halife-i adaletnişan, Vekil-i Resul-i Rabb-i Müste'an Efendimiz Hazretleri hakkında hasbe'd-diyane perverde ettikleri hissiyyat-ı pakize-i ihlas ve ubudiyyet, her türlü takdiratın fevkindedir. Hıttâ-ı Çin'de mütemekkin ehl-i imanın lisan-ı ihlasında daima mahamid-i celile-i Hazret-i Hilafetpenahi olduğu gibi, bütün cevâmî' ve mesâcid-i şerifede nâm-ı mealiy-i ittisâm-ı Hilâfetpenâhinin yâd ve edâ olunduğu zaman, cibâh-ı ehl-i imânda tecellinüma olan âsâr-ı server ve inbisat, neşve-i ruhani, bütün safvet ve samimiyetle nazar-ı takdir ve istihsanı celb eder. Çin Müslümanları Hıttâ-ı mezkûrede mütemekkin anasır-ı saireye nisbetle daha ziyade çalışkan, muhib-i terakki, fazail-i ahlâkiyye ve hasail-i bergüzide ile mütehallidirler. Bu hasail-i mümtaze, Din-i Mübin-i Ahmediyye'nin âsâr-ı telkinat-ı âliyesinden olduğuna şüphe yoktur. Çin Müslümanlarının hüsn-ı ahlâk ve siretleriyle beraber bilhassa salâbet-i diniyyeleri vardır.

Yalnız Pekin'de otuz sekiz câmi'-i şerif mevcuttur. Buralarda binlerce ehl-i İslâm tarafından evkat-ı hamsede eda-yı salat olunarak ed'ıye-i vacibu'd-diye-i Hazret-i Hilafetpenah a'zami yad ve tezkâr kılınmakta olduğu gibi cuma günleri arabıyyu'l ibare kıraat olunan hutbeler, Pekin Müftisi ve ulemâ-yı saire-i mahalliye tarafından Çin lisanına bi't-tercüme medamin-i âliyyesi cemaat-ı müslimine telkin olunmaktadır.

Çin Müslümanları maarifperver ve çalışkan oldukları cihetle evladlarının ni'met-i celile-i maariften hissemend olmalarını arzu ettikleri için Hıttâ-yı Çin'in havali-yi muhtelifesinde Müslümanlara mahsus yüzlerce müessesat-ı ta'limiyye ve medaris-i ilmiyye vücuda getirmişlerdir. Bazı âsârde, Pekin'de üç câmi-i şerif ile on iki bin muvahhidinin mevcudiyetinden bahs edilmiş olduğu görülmüş ise de bunun iki yüz sene evveline ait bir ma'lumat olduğuna şüphe yoktur. Bugün, söylediğimiz gibi, nefis-i Pekin'de otuz sekiz câmi-i şerif ve me'abid-i çesimede eda-yı farıza-ı ibadet eden binlerce ehl-i İslâm vardır.

Her câmi-i şerifin, mükemmel ve muntazam bir medresesi mevcuttur. İşbu müessesat-ı ilmiyye, Çin'de ma'arif-i İslâmiyye'nin derece-i terakkisine güzel birer misal teşkil eder.

Bundan evvel Çin Müslümanları tarafından mevcuda ilaveten, te'sisi takarrur eden, bir medrese-i ilmiyye, teberrüken nâm-ı kutsiyyet ittisam-ı Hilafetpenah-ı a'zamiye izafetle "Daru'l Ulumi'l Hamidiyye" tesmiyye olunarak vaz-ı esas-ı resm-i

نسخه خطی

هر کون مبلر باشه اهنه خنای قره سید .

نسخه ۱۰ پاره ۱۰

شرائط استرا و اصداد
استانبول امپون سالکی ۱۰۰۰ فرمدهر.

ولایت شامیه امپون سالکی ۱۲۰ آلتی آلتی ۶۵ مردوش، ملک اجنیه امپون
سالکی ۱۶۵ آلتی آلتی ۸۵ فرمدهر.

کون کیش لندره بر مدی ۱۰ پاره ۱۰، اعلان امپون اداره به سرلسد لازمدهر.

JOURNAL TERDJUMAN-I-HAKIRAY

Addaction, administration Rue: Eboussoud, Simsboul

N: 9672 Jendil : Mars 1908

مارت ۱۹۰۸

۲۱ شاط روشت ۱۲۲۳

چشم

نصرت اقدس حضرت نوری طرقدن چنبه نرجه
و حصاره تبلیغ و تفهیم ایدلند. اولاده حصار
آرسته اخلاط ایلرک جوق ایدی. چنب
مسلماناری هناسر سازه بکزه مرار. جدا
صلات دینه ایدلند. خنای وای قلدلند.
لسان دین مین اولمه حاشرف بیایان اولان
هرجه ملک آتک بلاغت و احتشامیه دارالعلوم
الحیدیه ملک قیومنده نو جای هدایت اولان لوی
نور احتوائی شایسته خطرة طوت اقلی

هدایت لغان، وکلی جلیل رسول رب مسلمان
افدهر حضرت نوری حصاره حصاره پرورده
ایشکری حبیب اکره اخلاص و عبودیت
هردهر خدایه نوردهر. خطه چنبه
مشکن اهل ایمان لسان اخلاص و ایمان
جلیه حضرت شایسته ایدلندی کی بشون
جوامع و مساجد شریفه علم سالی انعام
خلافتینک یل واد اولدنی زمان حیات اهل
ایمانه تکمیل قتلان آثار سرور واد صراط.

وجوددهر. اشوای سن علیه چنبه صاف
اسلاب تک دجه رقیب کوزل بر متل
تشکیل ایدر.

پوند اول بین مسلماناری طرقدن
موجوده علاقه تأسیس قرر ایدن برمدسه
طیبه تک نیرکا نام قدسیت الهام خلافت
اعتضیه اضافیه دارالعلوم الحیدیه کسبه
اولدنی وضع اسمی رسم بی اجرا و بوسیله
ایک ییگرجه اهل ایمان طرقدن حامد جلیه
خلافت ایدلند. غلوس ایلر ایدلند واد اکتشده
مدسه مذکوره تک نام طوت الهام
خلیفه اعتضیه لبس ایدلند حصاره چنب
مسلماناریک اظهار ایشکری شو آرزوی
مضامین سزاولر قدر و شایسته. بکین
دارالعلوم الحیدیه مدرسه سنک القاق
اخیرا پذیرای حسن ختام اولمه رسیده
اجرا قلدند.

رسم کاهده بکین متنی قلدلند اقدی
حضرت طرقدن علمیه علیه ای بکین مسلمانان
یکرجه خلق حصاره بوندند. بکین صرف
عرب نظرتدن بریون اوکلن و امرا دخی
رسم کاهده حصاره بوندند ایدلر. بین
صرف نظرتدن دخی رسم مذکوره
بونی طرقدن ایدی. لکن اوسرمد شده
حکفرما اولان قر غورتنی مناسنه نظر
مومالیه رسم کاهده حصاره بوندند.
چونکه بین صرف نظرتدن بوندنی حل
دارالعلوم الحیدیه تک بوندنی هه ایک
صاحبه مناسنه کاهده. رسم کاهده خنند
عرب ایلر بر نظر ایدلر و خنانه لویه
واجب اقلیه جنب خلافتیه یل واد کار
لدند. لکن وادی بیخ مذکور بکین متنی

کیت احتیاج من ایکنده وروایه خیل وقت
شایسته موجب اولدند بشفه رجو قلدند
مشکن واد ایشکریک تحقیق و تبیین قابل اولماسنه
بنا حقوق خیزه شایع اولدند بوندند
بسا وروایه تک ایلر حصاره وسته عیادت
زرتنک احصا حصاره کتده عیادت مذکوره
وکیل اعتضیه اعطا اولور ایسه موکلر تک
هونتر تک تحقیق خنند و کیرک حل اقامت
وصف تابشتری سورت حصاره و وسته
هردهر بوندند. قیده و سازه اجرا
ایدلندی و اخذ و نامی ایدلر تک ایلر حصاره
و قتلانده بوجه شروح افکنده و تأیید
چنتر تک تصریح ایدلند عیادت دق و امنا
اقلی اورمان و ساد و زرات نظارت جلیه
سندن اورمان مششکله به تبایغ قلدند.

بکین دارالعلوم الحیدیه مدرسه سنی
بکین مکتوب:

خویشد رتو امروز اسلامیتک شریف
هدایت ایلرک ملک و باده مشکن
اهل ایمان حصاره آسان علین آشین
خلافت طقسه اسلاب بکین رور و مایه کیری
احتمال عبودیت و صداقت وروایه مایه
هتک بکین قدر درجانی انجس ادر ایدر
بوندنی بوندند اخلاص غلال و وروایه
قوة عبودیت آتکری دای الین کورده
تکن ایلر و اقصای شرق و وسته
میلوتر جماع اسلام بوندن خطه چنبه
مشکن اخرا دینک مقام قدسیت انعام خلافت
صاحبه اهل الحسوس خلعت کز و بوسیله طوی
طرده ایدلند من قبل الرحمن امت تاجیه
اسلاب و من منطقه مایه بر موجه جلیه
سجانی اولان ذات خلافتینک دینان، خلقة

احمدیه ملک قیومنده نو جای هدایت اولان لوی
نور احتوائی شایسته خطرة طوت اقلی
قلب صابین حصاره ایزر تاز و استنراق
ایلیور ایدی.

بوسرته رسم کاهده مسک الحام اولدند
سکر حصاره طاعتدهر.
چنبه مشکن اهل اسلام شمدیه قدر
۵۰:۵۰ بیلون قدر تخمین اوتوردی. فقط
بوندند اسباب اولدنی بکره اجرا قلدن
تحقیق ایدلند. چنبه غلوس حصاره
نظایه دیگر موقوف محقرده اولان تحقیقات
نظراً بین مسلماناری ۵۰:۵۰ بیلون دکر
۷۰ بیلونه قریب اولدنی تبیین ایدلند.
۲۶ ذی الحجه ۱۳۲۵

ملات
آلمانیا سفیر کیری اساتلو ملرون مارشال
فون بیرشتاین حضرت نوری دوز خارجه نظری
دولتو توقی انا حضرت طرقدن ملاقات ایدلند.
آوستریا و بوسان سفاری
آو قریا و بشارتن حکومت درسات
سفیر کیری اساتلو مارک بالادینی حضرت نوری
الرحمی مارک اون ایکنجه بجنبه کجیسی
سفاری اجنیه شرق بر شایسته کتیده
ایده بکیرده.

جای حیات
ایران سفیر کیری ارفع الله حصاره
اشرف برلسی حصاره دنا دالشان حضرت نوری
مؤن سفیر حصاره بریای شایسته کتیده ایدلند
بوند ایران مایه مششتری اولوب شهر مزده
بولان موسیو پور و طایه آمریقا جنرال قوسلوسی
و سفارتک بشی مأموریه سفارات مأمورلندن
بشی ذواته ایران سفارتی اراکانی حصاره بوندند.
فرنگ خوجک قد صد

خلافتینک یل واد اولدنی زمان حیات اهل
ایمانه تکمیل قتلان آثار سرور واد صراط.
لغوه روحانی بشون صمود وسته چنبه نظر
بند و استحضار مایه ایدر. بین مسلماناری
خطه مذکوره مشکن ماسر سازه بکزه
محاذیه چالفتان هب ترقی صانع ایلر
وخصال برکزه ایدلند. بوندند و حصاره
مخاز و بین احصیایک آثار طغیان خالبا سندن
اولدنی شیه بوندند. بین مسلماناریک حسن
ایلاق و سیرت بر ایلر طایفه صلابت و باری
اولدند.

الکر بکینده اوتوز سکر جامع شریف
موجوددهر. و واده بیکرجه اهل اسلام طرقدن
اوقات خدمت مایه صلات اولدنی واد واجب
تأیید حضرت خلافتینک اعلی ایدلند واد
قتلده اولدنی کی جمه کونتری عرب ایلر
قران اولان خطبه بکین متنی و علمیه
سازه علیه طرقدن بین لسانه بالترجه
مضامین مایه عبادت سلبت طلقین اولدند.

بین مسلماناری مایه برور و واد ایلر
اولدنی جمه اولاد ایدلند لست جلیه
صافدن حصاره اولدنی آرزو ایشکری
بکین خطه بکین سوالی قتلک تبیین مسلمان
عظمتی بکین بکین حصاره و مایه
علیه و سوده کتیده مایه. بکین آتکده
یکید اوچ جامع شریفه ایدلن اوکین
موجودیتک موجود بکین بحث ایدلند اولدنی
کورلن ایدلند بکین اوکین بکین بکین
مطلوب اولدنی بکین بکین بکین بکین
کی کیش بکینده اوتوز سکر جامع شریف و صابند
جیبده ادای غریبه عبادت ایدلن بیکرجه
اهل اسلام اولدند.

behini icra ve bu vesile ile binlerce ehl-i iman tarafından mahamid-i celile-i Hila-fetpenah- a'zami bihulusı'l bâl yad ve eda kılınmıştı. Medrese-i mezkurenin nam-ı uluviyet-i ittisamı Halife-i a'zamiye nisbet edilmesi hakkında Çin Müslümanlarının izhar ettikleri şu arzu-yı dindarane sezavar-ı takdir ve sitayıştır. Pekin "Daru'l Ulu-mi'l Hamidiyye Medresesi"nin inşaatı ahiren peziray-ı husn-ı hitam olmakla resm-i küşadi kılınmıştır.

Resm-i küşada Pekin Müftisi faziletlu Efendi Hazretleriyle ulemây-ı mahalli-ye ile Pekin Müslümanlarından binlerce halk hazır bulunmuştur. Pekin Ma'arif-i Umummiyye Nezareti'nden bir çok erkân ve ümera dahi resm-i küşadda hazır bu-lunmakta idiler. Çin Ma'arif Nazırı'nın dahi resm-i mezkurda bulunması mukarrer idi. Çünkü Çin Ma'arif Nazırı'nın bulunduğu mahall, "Daru'l- Ulumi'l-Hamidiyye'nin bulunduğu mahalle iki saatlik mesafede kaındır. Resm-i küşadın hitamında ed'iyye-i vacibu'tte'diye-i Cenab-ı Hilafetpenahi yad ve tezkâr kılınmıştır. Nutuk ve du'a-yı belîğ, mezkur Pekin Müftisi, Faziletlu Efendi Hazretleri tarafından Çinceye tercüme ve hüzzara tebliğ ve tevhim edilmiştir. O esnade hüzzar arasında ağlayan-lar pek çok idi. Çin Müslümanları, anasır-ı saireye benzemezler. Cidden salabet-i diniyye ile mütehalli, halûk ve iyi kalblidirler. Lisan-ı Din-i mübin olmağla, haiz-i şeref-i bipayan olan Arapçanın ahang-i belâgat ve ihtişamı ve "Daru'l Ulumi'l Ha-midiyye"nin kapısında temevvücnümayı hidayet olan Liva-yı Fevz-i ihtivayı Osma-ni'nin manzara-yı uluviyyet-i intiması, kulûb-ı safiyyeyi hakikaten lebriz-i teessür ve istiğrak eyliyor idi.

Bu sûretle resm-i küşad miskiyyü'l-hitam olduktan sonra hüzzar dağılmıştır.

Çinde mütemekkin ehl-i İslâm şimdiye kadar 40-50 milyon kadar tahmin olu-nuyordu. Fakat bu tahminde isabet olmadığı bu kerre icra kılınan tahkikattan anla-şılmıştır. Çin Nüfus-i Umummiyye Nezareti'yle diğer mevsuk mahallerden olunan tahkikata nazaran Çin Müslümanları 40-50 milyon değil, 70 milyon olduğu tebey-yün etmektedir.

26 Zilhicce sene 1325

Dipnotlar

- 1 Bak. İhsan Süreyya Sırma, "Fransa'nın Kuzey Afrika'daki Sömürgeciliğine karşı Sultan II. Abdülhamid'in Panislamist faaliyetlerine ait bir kaç vesika", *İstanbul Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul 1977, S. 7-8, s. 158.
- 2 Victor Berard, *Le Sultan, l'İslam et les Puissances*, Paris. 1907, s. 36.
- 3 La Civilisation à l'épreuve, Paris, 1951, s. 228.
- 4 Archives du Ministère des Affaires Htrengeres Françaises. N.S. Chine, c. 81, 171-172.